

OSLO TINGRETT

DOM

Avsagt: 18.04.2023 i Oslo tingrett,

Saksnr.: 22-091336TVI-TOSL/01

Dommer: Tingrettsdommer Elisabeth Jordan Ramstad

Saken gjelder: Krav om betaling av utestående merverdiavgift og erstatning

---

Wilnor Governmental Services AS

Advokat Torgeir Fjeldskaar

mot

Forsvarsdepartementet

Advokat Henriette Lund Busch

DOM

Saken gjelder spørsmål om merverdiavgift på utleie av brakkerigger

Sakens bakgrunn i korte trekk

Nærmere om aktørene

Saksøker, Wilnor Governmental Services AS («WGS» eller «Wilnor»), er en del av konsernet Wilh Wilhelmsen Holding ASA. De driver salg av varer og tjenester innen logistikkstøtte mot offentlige aktører. De har en rammeavtale med Forsvarets Logistikkorganisasjon.

Wilhelm Wilhelmsen Holding ASA eier 75 % av Norsesea Group AS, som videre eier 100% av Norsesea Logistics AS. Norsesea Logistics AS («Norsea») leier brakkeriggene av Stord Innkvartering AS («Stord innkvartering» eller «SI»), for videre utleie til WGS. WGS leier brakkeriggene av Norsesea, for videre utleie til FLO.

Forsvarets logistikkorganisasjon («FLO») er en del av Forsvaret. De har en rammeavtale med WGS om anskaffelser som kan brukes av hele forsvarssektoren.

Forsvarsbygg er et statlig forvaltningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet. De utvikler, bygger, drifter og avhender eiendom for forsvarssektoren.

Det er således to «grener» på partssiden; leietakersiden og utleiersiden. Der det ikke har betydning å skille mellom hvilket rettssubjekt innenfor de enkelte grenene, vil retten bruke betegnelsen «WGS» eller «utleier» eller «Forsvaret» eller «leietaker».

Avtalen

På tidspunktet for avtaleinngåelsen hadde Forsvaret behov for midlertidig innkvartering av allierte styrker som skulle bruke det i forbindelse med vinterøvelser i Norge. Nederlandske styrker hadde frem til da brukt Åsegarden leir ved Harstad. Denne var imidlertid besluttet nedlagt. En ny permanent løsning for de nederlandske styrkene var planlagt ved Heggelia ved Bardufoss, men dette lå frem i tid og det var behov for trenings og forleningsfasiliteter i mellomperioden. Man valgte da å anlegge en midlertidig leir til et område like ved siden av eksisterende Skjold leir i indre Troms.

WGS inngikk avtale om utleie av brakkerigger gjennom en rammeavtale de hadde med FLO den 1. juli 2019. WGS hadde en back-to-back avtale med Norsesea Group AS om leveranse av logistikkstøtte etter rammeavtalen. Norsesea Group AS hadde igjen en

tilsvarende avtale med Norsesea Logistics AS om leveranse etter den samme rammeavtalen. Da Forsvaret ønsket midlertidige brakkerigger til Skjold militærleir, inngikk derfor Norsesea avtale med Stord innkvartering om leie av brakkerigger. Det er FLO som er rettssubjekt etter avtalen med WGS, men dette skulle viderefaktureres Forsvarsbygg.

Leieavtalen innebar opprinnelig utleie av brakkerigger til fire kaserner og en kantine. Avtalens varighet var 10 år, fra 6. januar 2020 til 31. desember 2029 med rett for Forsvaret til å forlenge leieperioden utover dette, samt utkjøpsopsjon for hvert år. Årlig leiebeløp skulle være 21.786.610 kroner.

I tillegg ble det noe senere, i oktober 2019 inngått avtale om leie av kontorbygg og sykestue. Det ble også inngått ulike endringsordre utøver høsten 2020 som førte til en økning i leien.

Forsvaret betalte første faktura fra WGS for første halvår 2020 hvor merverdiavgift var inkludert. Sommeren 2020 vurderte imidlertid Forsvaret at utleieforholdet var å anse som utleie av «fast eiendom» og derved unntatt merverdiavgift etter merverdiavgiftsloven § 3-11 første ledd første punktum. WGS, NSL og SI vurderte utleieforholdet som avgiftspliktig utleie av løsøre. Det har etter dette vært en langvarig diskusjon mellom partene om utleien skulle faktureres med eller uten merverdiavgift. Begge parter har innhentet juridiske vurderinger av dette. Det er også innhentet tre veiledende uttalelser fra skattemyndighetene som alle la til grunn at leieforholdet skulle anses som avgiftsunntatt utleie av fast eiendom etter merverdiavgiftsloven § 3-11. WGS var uenig i vurderingene og sendte inn tilleggsopplysninger til Skatteetaten. På bakgrunn av tilleggsopplysningene mottok WGS varsel om endringssak og tilbakeføring av fradragsført inngående merverdiavgift. WGS besvarte varselet og vedla erklæringer fra flere av de øvrige aktørene på utleiesiden. WGS mottok deretter brev fra skattemyndighetene om at den varslede endringen ble frafalt. Skattekontoret la til grunn, på bakgrunn av de gitte opplysninger, at brakkeriggene måtte anses som løsøre og ikke fast eiendom, og at leieforholdet da var å anse som merverdiavgiftspliktig.

Forsvaret var ikke enig i vurderingen. I forbindelse med uenigheten tilbakeholdt Forsvaret først tilbake betaling av den fulle leien. Etter en tid betalte de imidlertid leien men ikke merverdiavgift.

WGS sendte søksmålsvarsel til FLO i april 2022. FLO besvarte søksmålsvarselet og opprettholdt sitt syn på merverdiavgiftsspørsmålet.

WGS tok ut stevning for Oslo tingrett 21. juni 2022 med krav om dom for betalingsplikt for Staten ved Forsvarsdepartementet for utestående med tillegg av forsinkelsesrenter. Staten ved Forsvarsdepartementet har i rettidig tilsvaret krevet seg frifunnet.

Hovedforhandling ble avholdt 27. – 29. mars 2023. Det ble ført 10 vitner. Fra saksøker avga daglig leder Vidar Hole partsforklaring. Det ble foretatt slik dokumentasjon som fremgår av rettsboken.

Saksøkerne, Wilnor Governmental services AS, har i hovedsak anført

Prinsipielt anføres at utleien er merverdiavgiftspliktig

Omsetning av «varer» er merverdiavgiftspliktig etter merverdiavgiftsloven § 3-1 første ledd. Etter mval. § 3-11 første ledd er «fast eiendom» unntatt fra merverdiavgift.

Utgangspunktet er at brakkerigger/moduler anses som løsøre, og ikke fast eiendom, jf. Merverdiavgiftshåndboken 2022 side 318. Unntak gjelder dersom innretningen ikke har en for beskjeden fysisk tilknytning til grunnen, og det er en viss permanens over tilknytningsforholdet. Det avgjørende er en konkret helhetsvurdering, og i praksis er det lagt avgjørende vekt på om bygningene eller anlegget er forutsatt midlertidig oppsatt.

Varighet på leiekontrakten er ikke et selvstendig moment etter praksis. Det som er relevant er om brakkeriggene var forutsatt midlertidig oppsatt eller om det er tidsbestemt. Man må ta utgangspunkt i situasjonen på transaksjonstidspunktet og det er den avgiftspliktiges subjektive antakelse som må være avgjørende.

Disse brakkeriggene var forutsatt midlertidig oppsatt. De skulle brukes til midlertidig innkvartering av allierte styrker. Leieforholdet skulle i utgangspunktet ha en 5 års varighet, men på grunn av behov for å få leieprisen ned, samt fleksibilitet ble dette utvidet til 10 år. Det ble satt inn opsjon for forlengelse og utkjøp men dette er vanlig i FB sine kontrakter. En utnyttelse av slike rettigheter vil være selvstendige transaksjoner som ikke har betydning for vurderingen av om leieforholdet er undergitt mva.

Tilknytningen taler for at innretningen har en beskjeden tilknytning til grunnen til å anses som fast eiendom. Brakkeriggene er satt sammen til moduler og de er ment for å flyttes. SI driver utleie av brakkerigger som forretning. Brakkene på Skjold tilsvare de andre brakkeriggene som SI leier ut. Byggene lar seg lett demontere og monteringen er tilpasset for gjenbruk. Demontering vil være en enkel operasjon og modulene vil ikke bli skadet.

Det er ikke støpt såle under byggene og brakkene er satt løst på fundamentene. Valg av fundament for moderne brakkerigger gir uansett ikke god veiledning for hvor permanent brakkene er ment å stå. Valg av fundament gjøres ut fra andre hensyn. Skjøtene mellom enhetene vil ikke hindre en effektiv demontering av konstruksjonen. Takkonstruksjon, gulvbelegg og ventilasjon er tilsvarende det som er normalt for midlertidige brakkerigger.

Forsvaret har oppført nødvendig infrastruktur i leiren, men dette var planlagt som en «operativ flate» slik at infrastrukturen var ment som en investering som kunne brukes til

andre bygg dersom brakkene skulle flyttes. Den var ikke avhengig av at brakkene ble stående. Infrastrukturen vil ikke medføre at tidsbruken ved demontering blir økt i sammenligning med brakkerigger til bruk i eksempelvis et byggeprosjekt. Uansett var infrastrukturen lett tilgjengelig i området ved eksisterende Skjold leir.

Det har ikke betydning at man måtte søke om kommunal tillatelse for permanente bygg. Dette er påkrevd også for bygg som er ment å stå i mer enn to år, jf pbl. § 20-1, bokstav j, jf § 20-4 bokstav c. Det kan derfor heller ikke legges vekt på TEK 17-krav og universell utforming.

Innenfor EU er det, i likhet med Norge, lagt til grunn at utleie av fast eiendom er unntatt merverdiavgift, mens utleie av løsøre er avgiftspliktig. I vurderingen blir det særlig lagt vekt på selve byggekonstruksjonen og om det er enkelt å demontere og flytte denne, jf. blant annet Maierhofer, C-315/00, EU:C:2003:23, og Leichenich, C-532/11, EU:C:2012:720. Momenter i vurderingen er om demonteringen er kompleks (krever spesialkunnskap), om demonteringen er kostbar sammenlignet med verdien på det som demonteres, tiden som kreves, og om demonteringen eller flyttingen vil skade modulen eller virke vesentlig verdireducerende.

Grensen mellom fast eiendom og løsøre på andre rettsområder tilsier at brakkeriggene anses som løsøre.

Det er ikke tilstrekkelig tilknytning til grunnen eller permanens over tilknytningsforholdet til å gjøre unntak fra utgangspunktet om at brakkerigger anses som løsøre. Saksøkers syn er derfor at Skatteetatens konklusjon er korrekt; brakkeriggene må anses som løsøre, og utleien er merverdiavgiftspliktig. Saksøkte må derfor betale utestående merverdiavgift samt forsinkelsesrenter.

Saksøker krever også erstatning for tap selskapet er påført i forbindelse med avtaleforholdet. Som følge av at FLO ikke har oppfylt betalingsforpliktelsene etter kontrakten, har det påløpt NOK 692 778 eksklusiv merverdiavgift til juridisk bistand. Ansvarsgrunnlaget er kontrakten punkt 11.1.3. FLO har forsettlig unnlatt å betalt mva. Det er direkte årsakssammenheng mellom kontraktsbruddet og det økonomiske tapet.

Subsidiært

Dersom retten kommer til at leieforholdet ikke er merverdiavgiftspliktig, må det skje en avtalerevisjon etter læren om bristende forutsetninger eller avtaleloven § 36.

Det foreligger i såfall en bristende forutsetning for saksøker om at utleien var avgiftspliktig. Denne forutsetningen var motiverende og vesentlig for saksøker, og synlig for saksøkte. Saksøkte må etter en helhetsvurdering bære risikoen.

Det vil også være et klart avvik mellom en rimelig leieavtale hvor WGS har fradragsrett for inngående mva, og leieavtalen som i strid med sin ordlyd er unntatt mva. WGS har også handlet illojalt ved å inngå kontrakt med mva og argumentert sterkt for at utleien ikke var avgiftspliktig. Det er tale om en langsiktig leiekontrakt med betydelige tap for WGS. Dette taler sterkt for avtalerevisjon.

Avtalerevisjon må gjøres ved at leievederlaget og utkjøpsklausulene settes opp.

Subsidiært har saksøker krav på engangserstatning for inngående mva som ikke er fradragsberettiget.

Saksøkerne har nedlagt slik påstand

:

Prinsipalt:

1. Staten v/Forsvarsdepartementet dømmes til å betale Wilnor Governmental Services AS NOK 20 168 808,24 for tilbakeholdt merverdiavgift, med tillegg av forsinkelsesrenter fra forfall av den enkelte faktura til betaling skjer.

2. Staten v/Forsvarsdepartementet dømmes til å betale erstatning til Wilnor Governmental Services AS utmålt etter rettens skjønn, med tillegg av forsinkelsesrenter.

Subsidiært:

1. Staten v/Forsvarsdepartementet dømmes til å betale et beløp fastsatt etter rettens skjønn, med tillegg av forsinkelsesrenter fra forfall til betaling skjer.

2. Leievederlaget i avtale mellom Forsvarets Logistikkorganisasjon og Wilnor Governmental Services AS datert 1. juli 2019 med etterfølgende tilleggsavtaler oppjusteres til et beløp fastsatt etter rettens skjønn.

3. Utkjøpsverdien i henhold til avtalen av 1. juli 2019 punkt 6 med etterfølgende tilleggsavtaler tillegges et beløp fastsatt etter rettens skjønn.

I begge tilfeller:

1. Staten v/Forsvarsdepartementet dømmes til å betale Wilnor Governmental Services AS sine sakskostnader.

Saksøkte, Staten ved Forsvarsdepartementet, har i hovedsak anført

Leieforholdet er omfattet av mval § 3-11 som fast eiendom og dermed unntatt avgiftsplikt.

Leieobjektene har en klar fysisk tilknytning til grunnen, og det er tilstrekkelig permanens over leieforholdet til at det foreligger utleie av fast eiendom. Modulene er satt på ringmur og tre men er koblet sammen ved infrastruktur og sammenskjøtinger.

Modulene kan ikke enkeltvis eller samlet fjernes uten å rive bl.a. takkonstruksjoner og intern infrastruktur. Disse byggene fremstår visuelt som bygninger. De er kategorisert som semipermanente bygg. Kontrakten inkluderer også en rekke vedlikeholdsoppgaver som for eksempel «utvending vedlikehold av bygg», som ikke er vanlig ved leie av løsøre.

Byggene bærer preg av å være varige byggverk, og det foreligger ikke planer om demontering. Leietaker har foretatt betydelige infrastrukturinvesteringer, leieforholdet har en varighet på 10 år, leietaker har ensidig rett til å forlenge leieperioden ut over 10 år, og i tillegg utkjøpsopsjon. De står på Forsvarets grunn og Forsvaret kan da alene bestemme varigheten på leietiden. Det ble også søkt og innvilget permanent byggetillatelse fra Målselv kommune etter pbl § 20-5 (4).

Bygningene fremstår som bygninger, og fast eiendom.

Byggene har ikke en forbeskjeden tilknytning til grunnen og det er en viss permanens over tilknytningsforholdet. Det foreligger dermed leie av fast eiendom og ikke leie av løsøre. Leieforholdet er da ikke mva pliktig.

Skatteetaten har også konkludert med at utleien skal anses som fast eiendom i brev august 2020 til Wilnor Governmental Services i brev 24. september 2020 til Forsvarsbygg og i brev 22. desember 2020 til Wilnor Governmental Services. Skatteetatens vurdering i brev 16. februar 2022 kan ikke tillegges vekt. Den er basert på brev fra WGS 31. desember 2021, hvor det ble gitt opplysninger som ikke er riktig.

Det er ikke grunnlag for oppjustering av leievederlaget eller kjøpsopsjon.

Hvorvidt omsetningen av en vare eller en tjeneste er merverdiavgiftspliktig eller ei, kan ikke reguleres gjennom avtale mellom avtalepartene. Det er ikke grunnlag for å kreve avtalerevisjon etter læren om bristende forutsetninger, subsidiært etter avtaleloven § 36. En avtale kan på nærmere vilkår falle bort eller modifiseres hvis den er inngått under en forutsetning som senere brister, jf. Rt 2010 side 1345. Det er ingen holdepunkter for at muligheten for å få fradrag for inngående utgifter, har vært avgjørende for fastsetting av pris for utleie av de omtvistede byggene. Dersom dette var en vesentlig forutsetning for saksøker, var det i hvert fall ikke synbart for staten. Partene har risikoen for egne kontraktsforutsetninger. Dette gjelder særlig sterkt i kommersielle kontrakter. Det er ikke

grunnlag for å omfordele risikoen i kontrakten på grunn av læren om bristende forutsetninger.

Resultatet er heller ikke klart urimelig, eller uventet. Hvorvidt et leieforhold er fast eiendom eller løsøre, avgjøres etter en konkret helhetsvurdering. Det er en svært

Avtalen er heller ikke urimelig eller i strid med god forretningsskikk etter avtaleloven § 36. FLO og Forsvarsbygg har ikke opptrådt illojalt. Det har ikke vært uttalt fra FLO eller Forsvarsbyggs side at man vurderte leieforholdet til å utgjøre leie av løsøre. Wilnors forutsetning om fradragsrett for inngående avgift hos SI som grunnlag for pristilbudet var ikke synbar for oppdragsgiver. Det er heller ikke en relevant forutsetningssvikt. Parter må selv ta risikoen for sine forutsetninger, særlig i kommersielle kontrakter. Man kan ikke omfordele risikoen i kontrakten på grunn av læren om bristende forutsetninger.

Det gjelder en svært høy terskel for å endre en kommersiell kontrakt etter avtaleloven §§ 36 pga skjevhet i kontraktsforholdet. Særlig gjelder det når kontrakten har en avtalt risikofordeling. Partene er begge profesjonelle og det er ingen skjevhet som tilsier avtalerevisjon. Det er ikke i strid med god forretningsskikk å fastholde kontrakten.

Det er uansett ikke grunnlag for erstatning. Det foreligger ikke ansvarsgrunnlag eller adekvat årsakssammenheng. Staten bestrider også størrelsen på det økonomiske tapet. Det er saksøker som har bevisbyrden. Det angitte tapet bygger på vurderinger som er helt ukjente. Det er tillagt SIs fortjenestemargin på 14 % og det er ikke sannsynliggjort en slik fortjenestemargin. Det relevante må være avkastningskravet fra 2019, men dette er ikke dokumentert eller sannsynliggjort.

Ansvar er uansett begrenset, jf. rammeavtalen punkt 10.4.3, jf. punkt 9.5.2.

Det foreligger ikke mangelfull kontraktsoppfyllelse fra Forsvarets side. Forsvaret betaler den prisen som er avtalt. Forsvarsbygg er ikke forpliktet etter avtalen til å sørge for at Wilnor eller deres underleverandører får en bestemt fortjenestemargin.

Hvert ledd i utleiekjeden må vurderes for seg, og staten kan ikke være ansvarlig for eventuelle tap knyttet til avtaleforholdet mellom WGS og i tidligere ledd. Hvorvidt tidligere ledd leier fast eiendom eller løsøre, vil blant annet bero på avtalene dem imellom. Disse avtalene er ikke Forsvaret ansvarlige for. Staten er heller ikke erstatningsansvarlig for eventuelle utgifter til juridisk bistand.

Det er heller ikke grunnlag for å dekke advokatutgifter.

Saksøkte har nedlagt slik påstand

1. Staten v/Forsvarsdepartementet frifinnes.
2. Staten v/Forsvarsdepartementet tilkjennes sakens kostnader.

2. Retten bemerker

Etter merverdiavgiftsloven (mval). § § 3-1 (1) er i utgangspunktet all omsetning av varer og tjenester merverdiavgiftspliktig. Omsetning og utleie av fast eiendom er unntatt fra loven etter mval. § 3-11 (1). Retten nevner at det finnes unntak fra dette, men det har ikke betydning for saken.

Hovedspørsmålet i saken er om leieforholdet er undergitt den generelle regelen om at forbruk av varer og tjenester er undergitt merverdiavgift, eller om utleieforholdet skal anses som utleie av fast eiendom som er unntatt merverdiavgift etter mval § 3-11 (1). Spørsmålet er om utleiegjenstanden i saken skal anses som løsøre eller fast eiendom.

Hvordan grensen mellom løsøre og fast eiendom skal trekkes er ikke omhandlet i rettspraksis eller forarbeider.

Rettslig utgangspunkt er beskrevet slik i Skatteetatens veiledende uttalelse fra august 2020 til Wilnor:

Fast eiendom er ikke definert hverken i mval eller merverdiavgiftsforskriften. Mval. § 3-11 første ledd er en videreføring av mval. § 5 a første ledd i merverdiavgiftsloven av 1969. I forarbeidene til denne bestemmelsen, Ot. prp. nr. 2 (2000-2001) pkt. 7.2.12.5, fremgår det at unntaket for omsetning og utleie av fast eiendom vil omfatte grunn (tomt/tomtefeste), bygninger og anlegg (eksempelvis idrettsanlegg) samt del av bygning eller anlegg (lokaler, møterom mv.).

Den nærmere avgrensingen mellom fast eiendom og løsøre er utviklet og presisert i skatteforvaltningspraksis. Avgjørende er en konkret helhetsvurdering først og fremst av innretningens fysiske tilknytning til grunnen og varigheten av tilknytningsforholdet. Gjeldende rett oppsummeres på følgende måte i Merverdiavgiftshåndboken 16. utgave 2020 s. 327:

"Ved vurderingen av om byggverk og andre innretninger skal kunne karakteriseres som fast eiendom, må byggverket/innretningen for det første ikke ha for beskjedne fysiske tilknytning til grunnen. For det andre må det være en viss permanens over tilknytningsforholdet. Avgjørende blir en konkret helhetsvurdering, og det er ved denne vurderingen uten betydning om eieren av

byggverket/innretningen (utleier) også er eier av grunnen. Flyttbare og midlertidige bygg mv. vil i utgangspunktet ikke bli ansett som fast eiendom, selv om de er fundamentert til grunnen og tilknyttet vann og kloakk. Det har i enkeltsaker vært lagt avgjørende vekt på om bygningene eller anlegget er forutsatt midlertidig oppsatt. " (vår understreking)

(...)

I avgiftsmelding 1/86 ble utleie av et større kompleks av flyttbare anleggsbrakker ansett som løssøre, og det var uten betydning om leietaker skulle bruke disse som vaske-, skifte- spise-, arbeids- og/eller boligbrakker. Det ble lagt til grunn at brakkene hadde en for beskjedent tilknytning til grunnen til å bli ansett som fast eiendom, da det ikke var "snakk om støping av betongsåle, da brakkene flyttes fra det ene byggeprosjektet til det andre".

Klagenemnda for merverdiavgift har i sakene KMVA 3739 og KMVA 3875, lagt til grunn at utleie av rigger var løssøre, og ikke fast eiendom. I KMVA 3739 ble det lagt avgjørende vekt på at riggen "skiller seg fra et vanlig permanent bolighus. I det ytre fremtrer byggverket som en brakkerigg og ikke som et bolighus". Det ble uttrykt tvil av nemnda, da riggen hadde en klar permanent tilknytning til grunnen ved at den var bygget på betongsåle og aldri var flyttet. I KMVA 3875 ble det lagt vekt på at riggen ikke bar preg av å være et varig byggverk, og at den kunne flyttes uten for store problemer.

I KMVA 3089 kom klagenemnda til at et hybelbygg måtte anses som løssøre. Bygget besto av 2 etasjer og var satt sammen av prefabrikkerte elementer. Det sto på rammeverk av tre, og var tilknyttet offentlig vann, kloakk og el-nett. Leien av tomten gjaldt for 5 år, men med mulighet for forlengelse. I den konkrete vurderingen ble det lagt avgjørende vekt på at byggetillatelsen gjaldt midlertidig bygg og at det i seg selv fremsto som et provisorium. Det ble også lagt vekt på den relativt korte leieperioden, og at avtalen hadde en klausul om at bygget skulle fjernes ved utløpet av leieperioden.

Skattedirektoratet har i Avgiftsmelding 7/92 av 30. april ansett midlertidige bygg reist på Lillehammer i tilknytning til OL 1994 som løssøre. Det skulle stilles til disposisjon ca 9 600 senger for journalister, deltagere, ledere mv. og innkvarteringen skulle skje dels i permanente bygg og dels i bygg som ble reist midlertidig. Bygningene skilte seg ikke fra de permanente byggene i bygningsmessig kvalitet, men skulle etter OL demonteres og flyttes til andre steder. Leiekontraktene gjaldt for fire uker til to år. Her ble det bl.a. lagt vekt på bygningenes konstruksjon og særlig det forhold at det var forutsatt at bygningene bare skulle plasseres på stedet en kort tid. Grunnarbeidene som skulle foretas bar preg av at bygningene skulle plasseres

midlertidig, og det skulle være "provisorisk fundamentering av trekonstruksjoner " og "VVS-installasjoner koples til provisoriske ledninger i grunnen".

I en upublisert bindende forhåndsuttalelse av 8. mars 2019 er det lagt til grunn at et modulbygg beregnet for skolebruk var å anse som fast eiendom, selv om det var konstruert og beregnet for å kunne demonteres og flyttes. Det ble lagt avgjørende vekt på at det var forhold som indikerte at modulbygget kunne bli værende permanent på stedet. Det var inngått en festeavtale med kommunen på 30 år, og det forelå ikke konkrete planer om å demontere/flytte bygget.

Skattedirektoratet har i en bindende forhåndsuttalelse av 8. januar 2020 lagt til grunn at utleie av mikrohus var utleie av fast eiendom, til tross for at de hadde en rekke likhetstrekk med innretninger som i praksis er definert som løsøre. Mikrohusene skulle leies ut for en periode på 10 år, hadde en størrelse på 20-25 kvm, skulle festes til fundamenter i bakken og ikke på grunnmur, og kunne enkelt fjernes og plasseres på en annen tomt. Det ble lagt særlig vekt på de rettslige rammene omkring bruken av husene, som at de skulle leies ut ved bruk av regulære husleiekontrakter, at leietakerne ville ha huset som folkeregistrert adresse og at den aktuelle tomten var avsatt til boligbebyggelse i kommunedelplanen.

Retter slutter seg til dette.

Retten henter også følgende omtale av praksis fra Skatteetatens uttalelse 24. september 2020:

I KMVA 8331 kom klagenemnda til at utleide hybelmoduler måtte anses som løsøre og følgelig var det tale om avgiftspliktig vareutleie heller enn unntatt utleie av fast eiendom. Bygget var midlertidig oppsatt i inntil syv år og modulene fremsto som en brakkerigg i et industriområde og ikke et "pendlerhotell".

Det ble i en upublisert bindende forhåndsuttalelse 19. februar 2019 lagt til grunn at modulbygg beregnet for skolebruk var å anse som fast eiendom selv om det var konstruert og beregnet for å kunne demonteres/flyttes. I vurderingen ble det lagt avgjørende vekt på forhold som indikerte at modulbygget kunne bli værende permanent på stedet. Det ble i den forbindelse vist til at virksomheten hadde inngått festeavtale med kommunen på 30 år som følge av at skolen var i vekst, og at det ikke forelå konkrete planer om å demontere/flytte bygget, jf. Merverdiavgiftshåndboken for 2020 punkt 3-11.2.

I bindende forhåndsuttalelse 1/2020 la Skattedirektoratet til grunn at "mikrohus" måtte anses som utleie av fast eiendom. Modulene var ikke fundamentert til grunnen

og modulene kunne uten store problemer flyttes ved opphør av utleietiden. Skattedirektoratet la avgjørende vekt på at mikrohusene ble utleid til boligformål ved bruk av regulære husleiekontrakter og at leietakerne ville ha mikrohusene som folkeregistrerte adresser og at den aktuelle tomten var avsatt til boligbebyggelse i kommuneplan.

Flyttbare og midlertidige bygg skal således i utgangspunktet anses som løsøre, selv om de er fundamentert til grunnen og tilknyttet vann og kloakk. En konkret helhetsvurdering først og fremst av brakkeriggene på Skjolds fysiske tilknytning til grunnen og varigheten av tilknytningsforholdet kan imidlertid tilsi at de skal anses som fast eiendom. Det må i så fall være «en viss permanens» over tilknytningsforholdet og byggverket må ikke ha en «for beskjeden fysisk tilknytning til grunnen».

Etter Merverdiavgiftshåndboken 2022 er det i praksis lagt vekt på om bygningene er forutsatt midlertidig oppsatt.

Fysisk tilknytning til grunnen

Byggene utgjør av fire kaserner med plass til totalt 1000 personer. Kasernene er innredet med køyesenger, skap, bord og stoler for 6 personer pr rom samt fellesareal med bor og sofaer. Det er også en kantinerigg med kapasitet til bespisning av 350 personer i tre ulike bordsettinger pr måltid. Videre er det en sykestue og et kontorbygg.

Modulene som leiekontrakten gjelder, er forutsatt satt på ferdige fundamenter. Det er Forsvaret som har fått oppført fundamentene, som altså stod klare da leveransen av modulene skjedde. Grunnen eies av Forsvaret.

Samtlige bygg består i utgangspunktet ferdig produserte moduler som leveres med innredning montert fast. De er også ferdig kledd med panel og flatt tak. De er satt sammen til større enheter, side om side og i to etasjer. Kasernene og kantinen er satt løst på fundamenter av ringmur og betongsøyler og sykestuen og kontorbygg er fundamentert på treverk. Ingen av byggene er festet til fundamentene. Det er imidlertid lagt en enkel treflisplate («OSB plate») utenpå den horisontale overgangen mellom fundament og brakke for å dekke denne men det er opplyst at denne er festet kun til brakken og ikke til fundamentet.

Retten kan ikke se at den bygningsmessige fundamenteringen tilsier at byggene skal anses som fast eiendom. Fundamentering er uansett i seg selv ikke avgjørende, og valg av fundament for brakkerigger vil bero på et mer sammensatt vurdering enn tiltenkt varighet. Grunnforhold, budsjett og type konstruksjon vil også være sentralt for valg av fundament. Brakkeriggene er heller ikke festet til fundamentene på en slik måte at det vil være arbeidskrevende å flytte dem, og hverken fundament eller bygg vil bli skadet om byggene

flyttes. De ferdig sammensatte modulene er ikke påsatt ytterligere kledning, men det er lagt på bord i skjøtene for å tette for vind, og også for å skjule skjøtene utfra estetikk.

Innvendig er det lagt på en dekkist i veggskjøtene. Platene og plankebordene som fester hus sammen, fremstår som enkle å fjerne. Også gulvbelegget er sveiset/limt sammen og må skjæres opp ved demontering. Dette er opplyst å være en enkel jobb. Det ble opplyst under hovedforhandlingen at det er enkelte steder det er satt enkle skruer mellom treflisplaten og fundamentet. Retten vurderer dette ikke som «fester» mellom bygg og fundament, men enkle fester for treflisplatene. Det er ikke snakk om reelle fester for å sikre at byggene skal sikres til fundamentene.

Alle byggene har utsparinger under og innvendige kabelgater for infrastruktur som vann/kloakk/ventilasjon/ elektrisitet/ fiber og fjernvarme. Byggene er også knyttet til slik infrastruktur.

Infrastrukturen eies av Forsvaret og er ikke en del av leiekontrakten. Retten legger til grunn at denne ble opparbeidet etter Forsvarets plan om å ha det som «operativ flate». Med «operativ flate» oppfatter retten at man anlegger infrastruktur for et område som en investering for en fleksibel fremtidig bruk. Denne infrastrukturen blir liggende og kan brukes igjen selv om bygningene fjernes. En rekke vitner med tilknytning til begge parter i saken har støttet at tanken var å ha dette som «operativ flate». Man benyttet eksisterende infrastruktur ved Skjold leir som ligger like ved siden av, og forlenget dette til den nye leiren som denne saken gjelder. Da var infrastrukturen lett tilgjengelig. Selv om den helt klart har vært omfattende investeringer i betydelig infrastruktur, kostnadskreven, er det Forsvaret som eier denne og den er ikke en del av leiekontrakten. Kostnadene er heller ikke knyttet til leien av de aktuelle brakkeriggene alene, men som en investering i infrastruktur tilrettelagt for fleksibel og annen bruk selv om brakkene skulle bli fjernet. Infrastrukturen ville derfor ha en stor restverdi som kunne benyttes for senere operasjoner. Retten legger derfor ikke til grunn at opparbeidelsen av den omfattende infrastrukturen i seg selv tilsier at utleieforholdet var av «en viss permanens», slik det ville vært om infrastrukturen var opparbeidet til dette leieforholdet alene.

Den omfattende infrastrukturen knytter imidlertid brakkene reelt til grunnen. Det faktum at brakkene er knyttet til vann, kloakk, ventilasjon, fjernvarme og elektrisitet gjør det klart mer arbeidskrevende å demontere dem enn om det kun var vann, kloakk og elektrisitet, slik tilfellet var i KMVA 3089. Dette momentet trekker i retning av å anse dette som fast eiendom fordi den faktisk knytter brakkene fysisk til grunnen. Ola Kvammen i Forsvarsbygg har forklart at særlig det å koble av fjernvarmen og varmfordelingen innebærer en del utfordrende arbeid.

Samtidig skal utgangspunktet være at brakker som er knyttet til vann og kloakk er å anse som løsøre. I vår sak er infrastrukturen allikevel klart mer omfattende enn dette.

Endre Sørstrømmen Stord Innkvartering («SI») som er reell utleier av brakkene, forklarte i retten at infrastrukturen i bygningene er prosjektert og etablert under hensyn til at det skal være mulig å demontere og reparere. Det er for eksempel ett ventilasjonsanlegg pr modul, noe som gjør demobilisering og mobilisering og tilpasning til endringer enklere, men produksjonen av hver enkelt brakke mer omfattende. Dersom dette skulle vært et fast byggverk, ville det ifølge Sørstrømmen vært mer hensiktsmessig å hatt ett stort og sentralt ventilasjonsanlegg med kanalføring gjennom byggene, noe som ville vært enklere og rimeligere i produksjon, men som vanskelig kunne blitt dimensjonert til endret modulstørrelse og bruk og demontering av brakkene. Retten viser til avgiftsmelding 7/92 hvor det ble lagt vekt på at VVS-installasjoner var provisoriske. Dette har etter rettens syn enkelte likhetstrekk med det.

De sammensatte brakkene er også påsatt saltak. Dette er enkle takplater og prefabrikerte takstoler. Rommet mellom det ferdig monterte flate taket og det påmonterte saltaket er tomt. Retten legger til grunn forklaring fra Endre Sørstrømmen i Stord Innkvartering om at dette er enkelt å montere og demontere og at det er fullt brukbart for gjenbruk. Slik retten har forstått det, er saltaket montert på grunn av snø.

Brakkene følger TEK 17 når det gjelder isolasjon, med balansert ventilasjon. I markedsføringen fremgår det at møblene er av høy kvalitet. Sørstrømmen har forklart at dette er alminnelig standard på utleiebrakker i dag. Det følger i praksis av krav som stilles av Arbeidstilsynet. I leiekontrakten fremgår det også at kravspesifikasjonen knyttet til støy var «hotellstandard». Dette er imidlertid ikke annet enn en angivelse av hvilket nivå av lydkjerming som skal være i modulene, og betyr ikke at det er spesielt godt, men at lydkjermingen skal holde de krav som stilles til lydkjerming på hotell. Sørstrømmen forklarte at krav til lydkjerming er høyere i bolighus enn i hotell, men at den standarden disse brakkene har oppfyller arbeidstilsynets krav til lyd.

Det er ikke oppfylt (eller krevet) at forlegningene følger krav til universell utforming, men messe og enkelte rom og moduler oppfyller allikevel slike krav ved at det er installert en heis og enkelte handicaptoaletter. Også dette er vanlig for SI sine brakker, og er i følge Sørstrømmens forklaring, et krav fra Arbeidstilsynet. Dette leveres slik ferdig fra Moelven fabrikk.

David Halvorsen som var ansatt i Forsvarsbygg da leiren ble bygget har også forklart at det skulle være enkel standard, men som kunne stå imot været.

Retten kan ikke se at bevisene bygger opp under at de aktuelle modulene holder en spesielt høyere standard enn det som er vanlig i dag.

Staten har anført at fordelingen av ansvar og plikter i leieforholdet har likhetstrekk med utleie av fast eiendom, som for eksempel at leietaker har ansvar «utvendig vedlikehold av

bygg», som etter Statens syn ikke er vanlig ved leie av løssøre. Retten legger imidlertid til grunn, basert på forklaringen til Sørstrømmen, at dette er i samsvar med det som er vanlig i SI's øvrige utleieportefølje, og som fremstår å være vanlig for utleie av brakkerigger.

Forsvaret søkte om permanent tillatelse etter plan og bygningsloven § 20-5 (4) og fikk innvilget dette. Dette er imidlertid påkrevd også for bygg som er ment å stå i mer enn to år, jf pbl. § 20-1, bokstav j, jf § 20-4 bokstav c og kan ikke tillegges særlig betydning.

Det er heller ikke et moment av særlig betydning at brakkene er karakterisert som semipermanente. Hva som nærmere ligger i dette fremstår ikke å være klart eller omforent.

Retten er ikke enig med Staten i at brakkene fremstår visuelt som fast eiendom. Riktignok er det samlede estetiske inntrykket av brakkene utvilsomt både forseggjort og moderne. Totalinntrykket av enhetene er også at dette samlet sett fremstår som et stort og omfattende anlegg, hvor det er anlagt veier med gatebelysning. Rettens visuelle vurdering av de aktuelle byggene er allikevel at de baserer seg på sammensatte moduler.

Den samlede tilknytningen til grunnen er allikevel så vidt sterk at retten har vært i tvil om det kan karakteriseres som en «ikke for beskjeden tilknytning til grunnen».

I vurderingen av tilknytning til grunn og hvor omfattende demontering vil være, har retten lagt vekt på forklaring fra Endre Sørstrømmen i SI. SI's virksomhet er å drive utleie av midlertidige bygg, brakker og moduler til offentlige og private som har behov for midlertidige anlegg for beboelse og/eller arbeid. Firmaet leier ut tilsvarende moduler til Forsvaret flere andre steder, samt til aktører i bygg og anlegg i forbindelse med anleggsvirksomhet, for eksempel vei og jernbanebygging. Firmaet har mellom rundt 6000 brakkeenheter som de bruker på mellom 50-60 ulike utleieprosjekter som består av mellom 100 og 700 moduler. På Skjold er det til sammenligning rundt 350 moduler. Alt er utleiebasert og i utgangspunktet midlertidig med en varighet mellom 9 måneder til 12 år. En gjennomsnittlig kontraktperiode er 5 år. Firmaet leier de samme brakkene ut til andre prosjekt når ett prosjekt avsluttes.

Retten legger ikke vekt på Sørstrømmens opplysning om at firmaet driver utleie av løssøre og har aldri blitt ansett å drive merverdiavgiftspliktig virksomhet. Så vidt vites har spørsmålet ikke blitt vurdert av Skatteetaten. Retten har imidlertid sett hen til at hele forretningsideen baserer seg på å kjøpe inn brakker for å sette sammen til å dekke midlertidige behov, og firmaets kjernevirksomhet består først og fremst av transport, montering, demontering og remontering av brakkerigger for bruk og gjenbruk. For vår sak betyr det at firmaet er profesjonalisert i å demontere midlertidige bygg for å kunne bruke dem til andre prosjekter. Således vil den operasjonen det innebærer å fjerne tak, gulvbelegg, rør, ledninger, og tilsvarende for å demontere de aktuelle byggene kunne gjennomføres nokså raskt og profesjonelt uten at man ødelegger brakkene hverken helt

eller delvis og heller ikke infrastrukturen. Sørstrømmen har forklart at disse brakkene og modulene var av samme type, konsept og monteringsmåte som firmaets øvrige prosjekter. De skiller seg ikke på annen måte enn at de er påsatt saltak på grunn av vær- og særlig snøforholdene i indre Troms.

Samlet sett er det rettens vurdering at byggenes tilknytning til grunnen ikke overstiger det som skal karakterises som løsøre i merverdiavgiftslovens forstand.

Permanens over tilknytningsforholdet

Forsvarsbygg har etter leieavtalen anledning til å bruke byggene til forlegning/forpleining av nasjonale og internasjonale styrker. Dette er knyttet til behov for vintertrening. Bakgrunnen for leieforholdet var at nederlandske styrker måtte flytte fra Åsegården utenfor Harstad, som de hadde brukt til vintertrening frem til da. De skulle flytte til en nye etablert leir ved Heggelia ved Bardufoss men det var uklart når denne leiren ville stå ferdig. Samtlige vitner som deltok i kontraktsprosessen har forklart at det under forhandlingene var snakk om forlegning av nederlandske styrker i en mellomperiode til den nye leiren var klar, men at det var behov for fleksibilitet siden det var usikkert når Heggelia ville stå ferdig. Det var i utgangspunktet snakk om et 5 års perspektiv. Forutsetningen for leiren var således helt klart å dekke et midlertidig behov.

Leiekontrakten gjelder allikevel for 10 år uten rett til oppsigelse. Leietaker har deretter rett til å forlenge leieperioden utover 10 år, og kontrakten begrenser ikke dette til noen nærmere angitt tid. Det er en utkjøpsopsjon for leietaker. Kontrakten regulerer årlig leie og pris for utkjøp for hvert år.

At leietiden ble satt til 10 år er begrunnet i to forhold. Det ene var at Forsvaret hadde behov for fleksibilitet med hensyn til når Heggelia leir var etablert. For det annet ble leieforholdet satt til 10 år fordi den årlige leieprisen ville bli lavere ved en 10 års kontrakt enn ved en 5 års kontrakt. Dette støttes av flere av vitneforklaringene på begge sider, blant annet Endre Sørstrømmen i SI og Finn Terje Olsen i FLO.

Retten kan ikke legge til grunn at Forsvaret hadde som utgangspunkt at de skulle ha leieforholdet i 20 år, slik de har fremhevet i brev til Skatteetaten. Dette støttes ikke av noen av vitneforklaringene. Tvert imot har for eksempel Tore Reiersen, David Halvorsen og Finn Terje Olsen, som alle har eller har hatt tilknytning til Forsvaret, vært samstemmige om at dette var for å dekke et midlertidig behov. Kostnaden ble også tatt over driftsbudsjettet og ikke over investeringsbudsjettet, noe som ville vært tilfellet om det var snakk om et 20 års perspektiv.

Hittil har Skjold leir blitt brukt til engelske og nederlandske styrker. Behovet for å huse utenlandske styrker til vintertrening er nok permanent, men dette behovet er ikke

nødvendigvis knyttet til Skjold. De nederlandske styrkene er for eksempel planlagt til Bardufoss. Retten oppfatter at vurderingen av *varigheten* i grensen fast eiendom og løsøre må ta utgangspunkt i bruken der brakkene står, og ikke eventuell bruk av modulene et annet sted. Etter rettens syn trekker dette i retning av en midlertidighet som bygger opp under å anse brakkene som løsøre

Det har også formodningen mot seg at Forsvaret ville inngått en leiekontrakt på 10 og ikke 20 år, siden prisen skulle bli lavere jo lenger leieforholdet var ment å vare. Det ville også lønt seg å benytte utkjøpsopsjonen dersom leieforholdet var ment å vare så lenge. 20 års leie ville utgjort om lag 650 MNOK mens utkjøp etter 10 år ville vært betydelig. Også ved leie i 10 år ville totale utgifter blitt betydelig høyere enn et utkjøp tidligere. Dette innebærer at leieprisen sett opp mot utkjøpsprisen i seg selv gir sterke holdepunkter for at leieforholdet ikke var ment å vare så lenge som Forsvaret har tatt til orde for til skattemyndighetene.

Finn Terje Olsen, avdelingssjef i FLO, har også forklart at dette var ment å være en midlertidig løsning. Dersom man skulle hatt en permanent løsning ville man i følge ham valgt en helt annen infrastruktur, prosjektering og prosjektstyring enn det som ble valgt.

Ola Kvammen i Forsvarsbygg har forklart at Forsvaret i dag har et 10 års perspektiv på bruken av leiren. De ønsker også å utvide kapasiteten ved å sette opp telt, slik at de kan huse ytterligere 1000 personer. Dette er den operative flaten rigget for.

I følge Merverdiavgiftsboken 2022 s. 210 skal det tillegges vekt er om «bygningene eller anlegget er forutsatt midlertidig oppsatt». Retten finner det helt klart at bygningene av begge parter var forutsatt midlertidig oppsatt da kontrakten ble inngått.

Utkjøpsklausulen har reist tvil knyttet til vurderingen av varigheten av tilknytningsforholdets permanens. Utkjøpsklausulen forvaltes ene og alene av Forsvaret. Det er ikke klart hva Forsvaret vil foreta seg etter utløpet av 10 års leieforhold og det er ikke holdepunkter for at de har konkrete flytteplaner.

David Halvorsen, daværende Forsvarsbygg, forklarte at Forsvaret ønsket å ha en utkjøpsklausul fordi de hadde erfaring med at brakker hadde blitt stående lenge andre steder og forsvarer ønsket å sikre seg en valgfrihet og kontraktsfeste dette slik at de ikke pådro seg ekstrakostnader om de frem i tid skulle ønske å kjøpe brakkene ut. Stener Olstad i Wilnor har forklart at denne klausulen ble begrunnet med at forsvarer vurderte om de skulle gå til anskaffelse av fleksibel infrastruktur og selv skaffe seg kompetanse til å omdisponere de fleksible byggene. Dette var i samsvar med tanken om «operative flater».

Rettens inntrykk er da at utkjøpsklausulen var inntatt for å bevare fleksibilitet, slik at Forsvaret kunne holde alle muligheter åpne, men uten at det er holdepunkter for at de

faktisk hadde eller har til hensikt å benytte utkjøpsklausulen. Retten tillegger derfor ikke utkjøpsklausulen avgjørende vekt.

Oppsummeringsvis anser retten at modulenes tilknytning til grunnen, riktignok under noe tvil, ligger innenfor hva som kan anses å være «beskjeden» i denne sammenheng. Det er heller ikke en slik permanens over tilknytningsforholdet at det taler for å anse det som fast eiendom. Vitneforklaringene og dokumentbevis taler klart for at bygningene var forutsatt midlertidig oppsatt, og rettens samlede konklusjon blir at utleieforholdet skal anses som utleie av løsøre og undergitt alminnelig merverdiavgiftsplikt.

Saksøker gis derfor medhold i at leiesummen skal tillegges merverdiavgift. Det er i påstanden punkt 1 krevet dom for betaling av NOK 20 168 808,24 som utgjør den merverdiavgiften som utestår. Beløpet er ikke bestridt og retten tar påstanden til følge. Det er også grunnlag for forsinkelsesrenter, jf forsinkelsesrenteloven § 2. Det er fremlagt en oversikt over tidspunkter for innslag av forsinkelsesrenter, og denne er ikke bestridt. Retten legger dette til grunn. Forsinkelsesrentene skal beregnes slik:

- 3 573 539,84 kr fra 8. juli 2020
- 1 803 224,51 fra 31. mars 2021
- 1 803 224,51 fra 30. april 2021
- 1 803 224,51 fra 13. august 2021
- 1 803 224,51 fra 2. november 2021
- 1 854 198,43 fra 24. februar 2022
- 1 854 198,38 fra 3. mai 2022
- 1 854 198,38 kr fra 2. august 2022
- 1 854 198,38 kr fra 31. oktober 2022
- 1 965 576,29 kr fra 31. januar 2023

Erstatning advokatbistand

Saksøker krever også erstatning for tap selskapet er påført i forbindelse med unnlatt betaling av merverdiavgift. Det har påløpt 692 778 kroner , eksklusiv merverdiavgift, til juridisk bistand. Ansvarsgrunnlaget er anført å være alminnelig prinsipp om erstatning ved kontraktsgrudd, og også rammeavtalen mellom Wilnor og Forsvaret punkt 11.1.2. Det fremgår av rammeavtalen punkt 11.1.3 at Forsvaret skal holde Wilnor skadesløs for ethvert tap som måtte oppstå i forbindelse med gjennomføring av rammeavtalen. Retten finner at det er grunnlag for å ta kravet til følge.

Forsvaret har forsettlig unnlatt å betale merverdiavgift. Selv om de mente seg berettiget til det, er det en rettsvillfarelse som ikke kan lede til at den manglede betalingen ikke skal

anses forsettlig. Av denne grunn kommer heller ikke tapsbegrensningsklausulen i kontrakten punkt 11.2 til anvendelse, jf § 11.2 som bestemmer at begrensningen ikke kan påberopes ved forsettlig mislighold. Det er en direkte følge mellom kontraktsbruddet og Wilnors advokatkostnader, og krav til årsakssammenheng er derfor oppfylt. Retten tar kravet til følge.

Beløpet er sannsynliggjort og beløpets størrelse fremstår som rimelig og nødvendig.

Subsidiære anførsler

Etter rettens konklusjon får Wilnor medhold i sin prinsipale påstand. Det er etter dette ikke nødvendig for retten å drøfte de subsidiære spørsmål saken reiser.

Sakskostnader

Wilnor har vunnet saken fullstendig og har etter tvisteloven § 20-2 krav på å få dekket sine sakskostnader for retten. Retten kan ikke se at noen av unntaksbestemmelsene i tvl. § 20-2 (3) eller § 20-4 kommer til anvendelse.

Det er krevet dekning av salær på 1.419.400 kroner med tillegg av merverdiavgift. I tillegg er det krevet dekket rettsgebyr og reisekostnader med 23.307 kroner.

Salærkravet gjelder arbeid i 236 timer på advokat Fjeldskaar med en timepris på 4 776 og 126 timer til advokatfullmektig og andre advokater. Staten har protestert på salærkravets størrelse.

Retten finner at de totale kostnadene overstiger det som har vært nødvendig, jf. tvisteloven § 20-5. Timeprisen er akseptabel, men tidsbruken fremstår unødvendig omfattende. Retten bemerker at erstatningskravet for advokatbistand, som saksøker får medhold i, gjelder samme rettslige problemstilling, og i lys av det fremstår en samlet timebruk på drøyt 360 timer for mye. Nødvendige kostnader til dekning av salær for tingretten settes skjønnsmessig til 800 000 kroner med tillegg av merverdiavgift.

DOMSSLUTNING

1. Staten v/Forsvarsdepartementet dømmes til å betale Wilnor Governmental Services AS 20 168 808 kroner for tilbakeholdt merverdiavgift, med tillegg av forsinkelsesrenter av:
  - 3 573 539,84 kroner fra 8. juli 2020
  - 1 803 224,51 kroner fra 31. mars 2021
  - 1 803 224,51 kroner fra 30. april 2021
  - 1 803 224,51 kroner fra 13. august 2021
  - 1 803 224,51 kroner fra 2. november 2021
  - 1 854 198,43 kroner fra 24. februar 2022
  - 1 854 198,38 kroner fra 3. mai 2022
  - 1 854 198,38 kroner fra 2. august 2022
  - 1 854 198,38 kroner fra 31. oktober 2022
  - 1 965 576,29 kroner fra 31. januar 2023

Innen to uker fra dommens forkynnelse.

2. Staten v/Forsvarsdepartementet dømmes til å betale erstatning til Wilnor Governmental Services AS med 692 778 kroner, med tillegg av forsinkelsesrenter fra to uker etter dommens forkynnelse.

3. Staten v/Forsvarsdepartementet dømmes til å betale Wilnor Governmental Services AS sine sakskostnader med 800.000 kroner, med tillegg av merverdiavgift.

Retten hevet

Elisabeth Jordan Ramstad

Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Grunnen er påskeferie.

Veiledning om anke i sivile saker vedlegges.

Veiledning om anke i sivile saker

I sivile saker er det reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 som gjelder for anke. Reglene for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger er litt ulike. Nedenfor finner du mer informasjon og veiledning om reglene.

Ankefrist og gebyr

Fristen for å anke er én måned fra den dagen avgjørelsen ble gjort kjent for deg, hvis ikke retten har fastsatt en annen frist. Disse periodene tas ikke med når fristen beregnes (rettsferie):

- fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag
- fra og med 1. juli til og med 15. august
- fra og med 24. desember til og med 3. januar

Den som anker, må betale behandlingsgebyr. Du kan få mer informasjon om gebyret fra den domstolen som har behandlet saken.

Hva må ankeerklæringen inneholde?

I ankeerklæringen må du nevne

- hvilken avgjørelse du anker
- hvilken domstol du anker til
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hva du mener er feil med den avgjørelsen som er tatt
- den faktiske og rettslige begrunnelsen for at det foreligger feil
- hvilke nye fakta, bevis eller rettslige begrunnelser du vil legge fram
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det kravet ankesaken gjelder, og hvilket resultat du krever
- grunnlaget for at retten kan behandle anken, dersom det har vært tvil om det
- hvordan du mener at anken skal behandles videre

Hvis du vil anke en tingrettsdom til lagmannsretten

Dommer fra tingretten kan ankes til lagmannsretten. Du kan anke en dom hvis du mener det er

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i dommen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Hvis du ønsker å anke, må du sende en skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har behandlet saken. Hvis du fører saken selv uten advokat, kan du møte opp i tingretten og anke muntlig. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater, anker muntlig.

Det er vanligvis en muntlig forhandling i lagmannsretten som avgjør en anke over en dom. I ankebehandlingen skal lagmannsretten konsentrere seg om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet, og som det er knyttet tvil til.

Lagmannsretten kan nekte å behandle en anke hvis den kommer til at det er klart at dommen fra tingretten ikke vil bli endret. I tillegg kan retten nekte å behandle noen krav eller ankegrunner, selv om resten av anken blir behandlet.

Retten til å anke er begrenset i saker som gjelder formuesverdi under 250 000 kroner

Hvis anken gjelder en formuesverdi under 250 000 kroner, kreves det samtykke fra lagmannsretten for at anken skal kunne bli behandlet.

Når lagmannsretten vurderer om den skal gi samtykke, legger den vekt på

- sakens karakter
- partenes behov for å få saken prøvd på nytt
- om det ser ut til å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket, eller ved behandlingen av saken

Hvis du vil anke en tingretts kjennelse eller beslutning til lagmannsretten

En *kjennelse* kan du som hovedregel anke på grunn av

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i kjennelsen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Kjennelser som gjelder saksbehandlingen, og som er tatt på bakgrunn av skjønn, kan bare ankes dersom du mener at skjønnsutøvelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan du bare anke hvis du mener

- at retten ikke hadde rett til å ta denne typen avgjørelse på det lovgrunnlaget, eller
- at avgjørelsen åpenbart er uforsvarlig eller urimelig

Hvis tingretten har avsagt dom i saken, kan tingrettens avgjørelser om saksbehandlingen ikke ankes særskilt. Da kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Kjennelser og beslutninger anker du til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anken avgjøres normalt ved kjennelse etter skriftlig behandling i lagmannsretten.

Hvis du vil anke lagmannsrettens avgjørelse til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Samtykke gis bare når anken gjelder spørsmål som har betydning utover den aktuelle saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta anker over *kjennelser* og *beslutninger* til behandling dersom anken ikke reiser spørsmål av betydning utover den aktuelle saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves. Anken kan også nektes fremmet dersom den reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelser og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.